

ISBN: 978-605-80259-5-0

© 2018 Ketebe Kitap ve Dergi Yayıncılığı A. Ş.

Ketebe Yayınları: 200

Düşünce

Editör

Hakan Arslanbenzer
Ayhan Demir

Kapak

Harun Tan

Düzeltili

Cihan Aldık

Mizanpaj

Nilgün Sönmez

**KETEBE'DE
1. BASKI**

Aralık 2019
İstanbul

ketebe.com

Ketebe Yayınları

Sertifika No. 34989

Maltepe Mahallesi Fetih

Caddesi No: 6 Dk: 2

Topkapı 34010 İstanbul

Tel: 212. 612 29 30

e-mail: ketebe@ketebe.com

Baskı ve Cilt

Matsis Matbaa Hizmetleri

San. ve Tic. Ltd. Şti

Sertifika No: 40421

Tevfik Bey Mah. Dr. Ali Demir Cad.

No: 51 Sefaköy Küçükçekmece /

İstanbul Tel: 212 624 21 11

© Orijinal adı *Moj Bijeg u Slobodu Bilješke iz zatvora 1983-1988* olan bu kitabın Türkiye'de tüm yayın hakları Telif Sözleşmesi gereği Ketebe Kitap ve Dergi Yayıncılığı A.Ş.'ne aittir.

Özgürlüğe Kaçışım
Hapishaneden Notlar (1983-1988)

ALİYA İZETBEGOVİÇ

TÜRKÇESİ
EDİNA NURİKİÇ

KETEBE

Aliya İzetbegoviç

8 Ağustos 1925 tarihinde Bosna Hersek'in Bosanski Şamats kentinde dünyaya geldi. İki yaşında iken ailesi ile birlikte hayatının geri kalan kısmını geçireceği, Saraybosna'ya taşındı. 1944 yılında liseden mezun oldu.

Gençlik yıllarında İslami çalışmalara ve Müslümanların sorunlarına ilgi gösterdi. 1946 yılında, El Hidaye Teşkilatı'nın gençlik kolları konumundaki, Genç Müslümanlar (Mladi Müslümani) teşkilatına üye olduğu gerekçesiyle, üç yıl hapse mahkûm edildi.

Hapisten çıktıktan sonra önce ziraat fakültesine gitti. Ardından buradaki eğitimini yarıda bırakıp, hukuk fakültesine kayıt yaptırdı. Daha sonra kendini entelektüel çalışmalara vererek, 1970 yılında *İslam Deklarasyonu*'nu yayımladı. On yıl sonra da *Doğu Batı Arasında İslam*'ı tamamladı. 1983 yılında, düşüncelerinden dolayı, bir kez daha 14 yıl hapse mahkûm edildi. Bu sürenin beş yılını hapiste geçirdi.

Yugoslavya'nın dağılma sürecinde Demokratik Eylem Hareketi (SDA) isimli partiyi kurdu, genel başkan seçildi. Komünist rejimin çökmesinin ardından, Haziran 1990'da yapılan ilk seçimde, Bosna Hersek Federal Cumhuriyeti Devlet Başkanı seçildi. Sırp ve Hırvat güçlere karşı yürütülen bağımsızlık savaşında başkanlık görevini üstlendi. 1995 yılında, savaşı sonlandıran Dayton Antlaşması'nı imzaladı.

1996 yılında yapılan seçimlerde, üçlü başkanlık konseyine seçildi. 2000 yılında sağlık problemlerini gerekçe göstererek, başkanlık görevinden istifa etti. Üç yıl sonra 19 Ekim 2003 tarihinde, Saraybosna'da vefat etti. Kovaçi mezarlığında, birlikte bağımsızlık mücadelesi verdiği şehitlerle birlikte, defnedildi.

Boşnakça yayımlanmış kitapları: *İslami Yeniden Doğuşun Problemleri-İslam Deklarasyonu* (Problemi Islamskog Preporoda-Islamska Deklaracija), *Doğu Batı Arasında İslam* (İslam Između Istoka i Zapada), *Özgürlüğe Kaçışım-Hapishanelerden Notlar 1983-1988* (Moj Bijeg u Slobodu-Bilješke iz Zatvora 1983-1988), *Anılar-Otobiyografik Kayıt* (Sjećanja-Autobiografski Zapis), *Bosna Büyük Sırdır-Röportajlar 1989-1995* (Bosna je Velika Tajna-Intervju 1989-1995), *Bilgi ve Güç Zamanı-Röportajlar 1996-2003* (Doba Znanja i Strpljenja-Intervju 1996-2003), *Köle Olmayacağız-Konuşmalar 1990-1995* (Robovi Biti Nećemo-Govori 1990-1995), *Soğuk ve Acılı Barış Günleri-Konuşmalar 1996-2003* (Dani Hladnog i Gorkog Mira-Govori 1996-2003), *Dünyaların Kavşağında Bildiriler, Raporlar, Mesajlar, Mektuplar 1990-2003* (Na Razmeđu Svjetova-Izjave, Obračanja, Poruke, Pisma 1990-2003), *İnsan Seçiminin Onuru* (Dostojanstvo Ljudskog Izboru).

Edina Nurikiç

1985 yılında Bosna Hersek'de doğdu. Tuzla Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü mezunu. Yüksek lisans eğitimini Saraybosna Üniversitesi Orta Doğu Dilleri Bölümü'nde tamamladı. Aynı üniversitede Türk Edebiyatı alanında araştırma görevlisi olarak doktora çalışmalarına devam etmektedir. **Çevirdiği eserler;** 1. Geçer, Genç Osman: *Safvet Başıç – Jedan osmanski intelektualac u Bosni i Hercegovini*, Arhiv Tuzlanskog kantona, 2009 god., Tuzla. 2. Çolak, Ali: *Život iz gubljenog plavetnila*, Connectum, Sarajevo, 2010. 3. Mioviç, Vesna: *Kavşaktaki Bilgelik: Dubrovnik Cumhuriyeti ve Osmanlı Devleti Döneminde Olaylar*, Kartolina, Dubrovnik, 2010. 4. Karahasan, Dževad: *Göç Günlüğü*, Connectum, Sarajevo (Basım aşamasında). 5. Kenan Şurkoviç, Elvira Bojadžić, *Saraybosna'da Osmanlı Mimarisi*, Monolit, Sarajevo, 2017. 6. *Institucije islamske civilizacije*, CNS, Sarajevo, 2017, *Doğu Batı Arasında İslam*, Ketebe, İstanbul, 2019.

İÇİNDEKİLER

YAZARIN NOTLARI 7

I. BÖLÜM

HAYATA, İNSANLARA VE ÖZGÜRLÜĞE DAİR..... 13

II. BÖLÜM

DİNE VE AHLAKA DAİR..... 75

III. BÖLÜM

SİYASETE DAİR..... 113

IV. BÖLÜM

DOĞU BATI ARASINDA İSLAM
KİTABINA DERKENAR 257

V. BÖLÜM

KOMÜNİZM VE NAZİZM: UNUTULMAMASI
GEREKEN BAZI GERÇEKLER..... 379

VI. BÖLÜM

İSLAM'A DAİR: TARİHİ VE DİĞER GÖZLEMLER 433

YAZARIN NOTLARI

Okuyucunun (belki) okuyacağı bu metin, benim özgürlüğe kaçışımdı. Elbette ve ne yazık ki bu gerçek bir kaçış değildi; ama olmasını isterdim. Söz konusu olan, yüksek duvarlı ve çelik parmaklıklarla çevrili Foça Hapishanesi'nde mümkün olan tek kaçış, gönlün ve fikrin kaçışıydı. Gerçekten kaçmak mümkün olsaydı, fiili kaçışı diğerine yeğlerdim.

Okuyucularımın da bu, çok iyi korunan bir hapishaneden heyecan verici kaçış hikâyesini dinlemeyi, siyasi ve felsefi konularla ilgili yorumlarımı okumaya tercih edeceklerini zannediyorum.

Konuşamıyordum fakat düşünebiliyordum ve bu imkânı sonuna kadar değerlendirmeye karar verdim. Başlarda pek çok konuyla ilgili tartışmaları kendi içimde yürütüyordum; okuduğum kitapları ve dışarıda olup bitenleri kendi zihin dünyamda yorumluyordum. Sonra bazı notlar tutmaya başladım; önceleri bunu gizli gizli yaparken sonradan iyice “arsızlaştım” ve oturdum, okudum ve yazdım. Böylelikle, daktilografım Mirsada'yı daktiloya geçirirken çokça uğraştıracak olan, okunaklı olmasını diye mahsus kargacık burgacık harflerle yazılmış, teknisyenlerin A-5 dedikleri formatta on üç küçük

defter ortaya çıktı. Bu fırsatı şifrelerimi çözmek için gösterdiği sabırdan dolayı Mirsada'ya teşekkür ederek değerlendirmek istiyorum. *Din, İslam, komünizm, özgürlük, demokrasi, iktidar* gibi “tehlakeli” kelimeler bu notlarda yalnızca benim bildiğim ve üzerinden geçen yıllardan sonra bana bile tuhaf ve anlaması zor gelen başka kelimelerle değiştirilmişti.

Hapis hayatının neredeyse ilk bir yılı hiçbir şey yazmadım, ki zaten yazamazdım da. O bir yıl soruşturma, mahkeme ve uyum sağlama süreciyle geçti. İlk notlarımı 1984 yılının başında yazdığımı sanıyorum; sonrasında ise günden güne neredeyse beş yıl boyunca not tutmaya devam ettim. Gördüğüm kadarıyla son notun numarası 3676, tarihi 30 Eylül 1988. Bunlar beni daha 13 yıl mahpus hayatının beklediğini düşündüğüm günlerdi. Ve ölümün tek umut olduğu günler. Bu umudu, yalnızca benim bildiğim ve ONLARIN benden almayacakları büyük bir sır gibi kendi içimde taşıyordum.

Bundan dolayı, bu düşüncelerin değeri kendilerinde değil, daha çok yazıldıkları şartlar itibariyledir. Duvarların bu tarafında hapisane sessizliği, dışarıda ise 1988'de kasırgaya dönüşüp Berlin Duvarı'nı yıkacak, Honecker ve Çavuşesku'yu tarih sahneden indirecek, Varşova Paktı'nı dağıtacak, SSCB ve Yugoslavya'yı sarsacak fırtınanın ilk işaretleri. Zamanın akışını ve gözümün önünde zaman duraklarının bir bir yer değiştirmesini neredeyse fiziksel olarak hissediyordum. Bu, Doğu Avrupa'da komünist hükümetlerin başarısızlık tecrübelerinden sonra fikir ve inançların kökten bir gözden geçirmeye maruz kaldığı bir zaman dilimiydi. Dünya, yüz milyonlarca insanın hayatını değiştirecek, tarihin akışını başka bir yöne çevirecek, çığır açan bir dönüşüm yaşadı. Uzun süre boyunca iki kutuplu olan dünya artık tek kutupluydu. Bu iyi bir şey mi bilmiyorum, fakat olan bu. Kitap tutkallı hariç bu dağılmış düşünceleri bir arada tutan tek şey, bu iki binden fazla gündür. Bu düşünceler bir bakıma, olaylara dahil olmaktan alıkonulan fakat takip etmek ve haklarında

doğru veya yanlış hükümler vermek için yeterli zamana sahip bir adamın kader tayin edici olaylar hakkındaki yorumlarıdır.

Bunlar fiziksel ve ruhsal özgürlük, hayat ve kader, insanlar ve olaylar, okuduğum kitaplar ve yazarlar, çocuklarıma yazmak isteyip de yazamadığım mektuplar, diğer bir deyişle iki bin uzun gün (ve gece) boyunca bir esirin aklına gelebilecek bilim-mum şey hakkındaki düşüncelerdir.¹

Yazma işlemini esnasında notları sayılarla işaretledim. 1 sayısıyla başlayan notlarda bazı genel görüşlere; o zamanlar bana hayat, insanlar ve özgürlüğü anlatıyor gibi görünen düşüncelere yer verdim. Daha iyi bir isim bulamadığım için şimdi de bu isimlendirme geçerli.

2 sayısıyla başlayan notlar, okuması ve bilmesi amacı ile, fırsatım olsa Bakir'in dikkatini çekeceğim, başkalarına ait düşünce ve gerçeklerdi. Özgürken bunu sıkça yapardım. Kitabın bu bölümü, bir nevi oğluma yazılamamış mektuplardır.

3 sayısıyla başlayan notlar şayet o zaman yazsaydım *Doğu Batı Arasında İslam* kitabına ekleyeceklerimden oluşuyor. Hatırlatmak gerekirse, bu kitap ile ilgili gerçekler ve fikirler genel anlamda ana bir düşünce etrafında toplanıyor ve benim sebepli veya sebepsiz "üçüncü yol teorisi" olarak adlandırdığım fikri oluşturuyor.

El yazmalarının son rötuşları sırasında 1'le başlayan notlardan din, siyaset ve komünizmle ilgili düşünceleri farklı bölümlere ayırdım (2, 3 ve 5), 2'yle başlayanlardan ise İslam, yazarlar ve eserleri hakkındaki notları ayırdım (6. ve 7. bölüm). 8. bölüm ise sonradan eklendi. Bu bölüm, hapishane yılları boyunca çocuklarımdan aldığım yaklaşık 1.500 mektubun bazı kısımlarını bir araya getiriyor.

1 "Alija İzetbegović'in Seçme Eserleri" yayım projesi konseptine uygun olarak, kitabın "Bakir'e Yazılamamış Mektuplar" ve "Çocuklarımdan Mektuplarımdan" başlıklarını içeren *Özgürlüğe Kaçışım (Hapishaneden Notlar 1983-1988)* adlı ikinci bölümü, *Alija İzetbegović - İnsan Seçiminin Deđeri* adlı kitaba yerleştirilmiştir.